

Turkije in/uit Europa ?

3 oktober 2005

Als alles goed loopt, dan gaan we vandaag de laatste – lange – rechte lijn in naar de Turkse toetreding tot de Europese Unie, ergens tussen 2015 en 2020. Misschien loopt het te elfder ure nog spaak, door de harde anti-Turkse opstelling van Oostenrijk. Als dat zo zou zijn, dan zal dat wellicht enkel uitstel betekenen, want vroeg of laat zullen de gesprekken toch van start gaan.

Er zijn goede redenen om tegen de Turkse toetreding tot de EU te zijn. Er zijn er betere om ervoor te zijn.

Een *slechte* reden om tegen de Turkse toetreding te zijn, is het argument dat de publieke opinie in Europa er niet klaar voor is. Dat klopt, maar niet om de redenen die media en politiek er doorgaans voor geven. Het is juist dat de publieke opinie in de meeste (niet alle !) EU-lidstaten meer tegenstanders dan voorstanders telt, maar het aantal onbeslist is in zowat alle landen nog groter en maakt bijna de helft uit van de ondervraagden. Onze publieke opinie weet het dus niet zo goed. Uit de peilingen kan je dus even goed concluderen: de Europeanen vragen om overtuigd te worden ! De tegenstanders zonder meer naar de mond praten, is verzaken aan de leidersrol die politici zichzelf altijd willen geven. (Terecht overigens, want daarvoor hebben we ze verkozen.)

Een *goede* reden echter om tegen het Turkse lidmaatschap-op-termijn te zijn, is dat daardoor de droom van Europa's architecten van een steeds nauwere politieke unie nog moeilijker te realiseren zal worden dan nu al het geval is. Met elk nieuwe lidstaat wordt het almaar uitzichtlozer om een gezamenlijke politieke toekomst voor Europa uit te tekenen, zeker omdat de huidige lidstaten te lang gedraald hebben om de Unie uit te rusten met de mechanismen die nodig zijn om een steeds groeiende unie naar behoren te laten functioneren. Precies om die reden is Londen zulk een enthousiaste pleitbezorger van het Turkse toetreden. Dat is immers de beste garantie dat Europa nooit zulk een politieke unie zal worden.

Voor een klein land als België, dat die politieke unie hoog in het vaandel draagt, is er een bijkomende reden om tegen het Turkse lidmaatschap te zijn. De Europese constructie is door België bijna van bij het begin gezien als een instrument om de kleine lidstaten te behoeden van de almacht van de grote buurlanden. De supranationale organisatie van Europa gomt voor een deel de machtsverschillen tussen groot en klein uit. Tegen het moment dat Turkije lid wordt, zal het uitgegroeid zijn tot de grootste lidstaat, met een bevolking die deze van Duitsland overtreft. Met zulk een reus erbij zal het soortgelijke gewicht van de grote lidstaten binnen de Unie nog toenemen, ten koste van de kleine lidstaten.

En toch...

De redenen om Turkije wél toe te laten tot de Europese club, wegen vandaag voor mij zwaarder door. Om met de allerbelangrijkste te beginnen: de inzet van de discussie overstijgt de Europese constructie. Ze is niet langer beperkt tot Europa alleen. De Turkse toetreding tot de Unie is een symbooldossier geworden voor het overbruggen van de kloof tussen moslims en niet-moslims in de wereldpolitiek. De afstand tussen beide is de afgelopen jaren erg toegenomen, eerst door de anti-migrantencampagnes van extreemrechtse partijen in Europa en de salifistische renaissance in de moslimlanden en vervolgens door de jihadi-aanslagen vanaf elf september. Turkije afwijzen geeft een extrastevig argument aan de extremisten – niet

alleen aan gewelddadige jihadi-extremisten, maar ook aan de (geweldloze) salafistische predikanten die de migrantenjongeren willen opsluiten in een ideologisch getto – dat het Westen en de Islam elkaars onverzoenbare tegenpolen zijn.

Tweede reden: wie in Turkije is gekant tegen toetreding ? Een tegennatuurlijke coalitie van ultraconservatieve, quasi-fascistische nationalist, extreemlinks, politieke opportunisten en intellectuele poseurs (het lijstje komt van Halil Bertay, die geschiedenis doceert aan de Sabanci universiteit in Istanbul). Zij voedt zich aan de anti-Europese wrevel die in Turkije sterker wordt als gevolg van wat aangevoeld wordt als het dralen van Europa en ook van het Europese onvermogen om de Turken te zien als de erfgenamen van een overleden imperium. Turkije afwijzen zal het land onderdompelen in een morele crisis – aldus de schrijver Orhan Pamuk, die thans in Europa op handen wordt gedragen. En precies die bovenvermelde groepen in Turkije zullen daarvan profiteren.

Dat zou dan meteen het twee eeuwen oude proces van Turkije's opschuiven in de richting van Europa doen stokken – tijdelijk/definitief, wie zal het zeggen ? Het zal ook een zware hypotheek betekenen voor het originele project om een politieke islam te ontwikkelen die democratie en religie met elkaar verzoent, onder de vorm van een moslimdemocratische politieke formatie, die te vergelijken is met onze christen-democratie (met alle inherente contradicties erbij trouwens). Dat is ook Orhan Pamuks inschatting: met de AKP-regering van Recep Tayyip Erdogan schuift Turkije op democratisch vlak op in de richting van het Westen en die stap heeft de instemming van het volk.

Dat Turkije heeft de EU nodig om te slagen. Het is evident dat Turkije vandaag niet beantwoordt aan wat van een EU-lidstaat verwacht kan worden. Maar het is ook evident dat in de afgelopen paar jaren Turkije meer in die richting is opgeschoven dan in de voorbije 50 jaar. Daarin ligt precies de macht van de Europese Unie. De Unie is een sedentaire grootmacht die omringende landen diepgaand beïnvloedt en transformeert, geleidelijk, maar onweerstaanbaar. Dat is dé grote les uit de toetredingen van de voormalige communistische landen uit Centraal- en Oost-Europa. Zonder het lidmaatschap van de Unie als perspectief zou hun transformatie nooit zo gewelddoos en relatief harmonieus zijn verlopen.

Derde reden: de EU heeft op haar beurt ook Turkije nodig. Het volstaat om met de auto door de ooit desolate Anatolische hoogvlakte te rijden, om de economische renaissance van Turkije met eigen ogen te zien. Sinds enkele jaren kent Turkije groeicijfers tussen zes en acht procent. Ook voor de komende jaren voorspelt het IMF een groei die meer dan het dubbele bedraagt van die in de eurozone. Turkije is een economische motor die de traag groeiende Europese Unie broodnodig zal hebben om economisch stand te kunnen tegen de overige economische machtsblokken en om het economische en sociale Europese model te ondersteunen. In de economische machtsverhoudingen in de wereld worden immers geen cadeaus uitgedeeld.

Ten slotte, wat met het argument dat de Turkse toetreding de hoop op een politieke unie de grond inboort ? Eerlijk gezegd, die droom ligt al een decennium aan diggelen, als gevolg van de snelle uitbreiding van de Unie in de loop van de jaren 90. De onderhandelingen om de Unie een aangepaste besluitvorming te geven zijn daar het beste voorbeeld van. Je zou kunnen zeggen dat we al zoveel landen hebben toegelaten tot de Unie, dat eentje meer of minder er nog weinig toe doet.

Maar dan, wat te doen ? Hoe opnieuw een politieke dynamiek krijgen in de Unie ? Wellicht is er geen ontkomen aan: de Europese constructie heeft vandaag opnieuw een politieke motor

nodig. Dat kan alleen als een beperkt aantal lidstaten opnieuw het voortouw zal nemen en in een aantal sleuteldomeinen intens en innig gaat samenwerken, als een soort vaste kern die aan de steeds uitdijende Unie opnieuw de richting kan geven die door Schuman en Monnet vijftig jaar geleden was aangewezen.